

Gelişim Psikolojisi Kuramları

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ TARİHİ

Yunan Felsefesinde İlk Gelişimsel Kavramlar

Orta Çağ Durgunluğu

İnsanlığın Yeniden Uyanması (Aydınlanma)

Bilimsel Çağ

Modern Gelişim Kuramının Oluşması

Yunan Felsefesinde İlk Gelişimsel Kavramlar

- Platon (MÖ 427 - MÖ 347)
 - insanın ruhu bedenden ayrı olarak üç kısma ayrılır.
 - iştah,
 - ruh,
 - mantık
 - önceden belirlenmiş idealler
 - Akıl yürütme (zihnin gücü)

- Aristoteles (MÖ 384 - MÖ 322)
 - zihinde önceden belirlenmiş ideallere göre yaşamın şekillendirileceğini düşünmez.
 - çevresel uyarıcıların, duylara gelen izlenimlerin eleştirel olarak incelemesine inanır.
 - kişisel deneyimlerin gerçeği daha doğru olarak anlamlandıracağını ileri sürer.
 - öğrenmede taklidin rolünü ve eğitimde bireysel farklılıkların önemini vurgular.
 - **Kalıtım Çevre** tartışmasının başlangıcı

Orta Çağ Durgunluğu

- dini dogmalar, savaş ve salgın hastalıklardan sağ çıkabilme ve feodal politik sistemle baş etme,
- ilgi ölüm üzerinedir.
- daha çok cehalet daha az eğitim, yaşlılara saygının olmayışı, bebeklerin terk edilmesi, çocukların ve ergenlerin özel ihtiyaçlarının tanınmaması,

- **Preformasyon (ön oluşum)**

- döllenmeden önce spermde tamamen insan biçiminde minyatür bir yetişkinin var olduğu düşüncesi.

- Çocuklardan sorgusuz bir itaat bekleniyordu.
- Çocuklar, çok küçük yaşta çalışmak zorunda bırakılıyordu.
- Oyun ve çocuk masallarından mahrum bırakılıyorlardı.
- Bütün resimlerde çocuklar, yetişkinlerle aynı giyim, yüz ifadesi ve aynı vücut oranlarını taşıyan küçültülmüş yetişkinler olarak çiziliyordu.

İnsanlığın Yeniden Uyanması

- 15.y.y. ve 18.y.y. arasında insanlar, insan ve onun gelişimi konularına aydınlanma çağında tekrar döndüler.
- Dini dogmaların yerini bilim ve matematik almaya başladı.
- Bireysel ayrılıklar vurgulanmaya başlandı.
- 17.yy. da yaratıcılık ve bireysel başarılarla önem verilmeye başlanmış;
- sanatçılar, kaşifler, bilim adamları, yazarlar ve müzisyenler öne çıkmıştır.

- O dönemin dini liderlerinin görüşü
- O dönemde okula gitmenin temel amacı

O dönemde tartışılan temel felsefi sorular şunlardır;

- Çocuklar doğuştan iyi midir kötü müdür?
- Çocuklar birtakım içgüdü ve dürtülerle mi doğarlar, yoksa bunlar çevrenin etkisi midir?
- Çocuklar kendi kişiliklerini şekillendirmede aktif bir rol mü oynarlar, yoksa anne-babaları, öğretmenleri ve çevreleri tarafından yönlendirilen pasif yaratıklar mıdır?

- **Hobbes:**

- “doğuştan günahkar” doktrini, çocukların doğuştan bencil varlıklar olduğunu ve bu nedenle toplum tarafından kontrol edilmesi gerektiğini savunur.

- **J.J. Rousseau:**

- doğuştan saflığı ve masumluluğu savunur.
- Bu yaklaşıma göre, çocuklar doğuştan sezgi yolu ile doğruyu ve yanlışı ayırdedebilmekte, fakat çoğunlukla toplum tarafından yanlış yönlendirilmektedir.

- İngiliz görgülcülüğü (empricism) **J. Locke'un** felsefesiyle insan doğasına yeni bir kavramlaştırma getirmiştir.
- **“Tabula Rasa”**
- Gerçek bilginin akıl yürütmeyele değil, duylardan türetmeyele elde edildiğini söylemiştir.
- Locke, ön oluşum kavramını reddetmiş ve yetişkinlerle çocukların farklılığı üzerinde durmuştur.

- Çevreye ilginin artmasıyla eğitimin statü kazanmadaki önemi artmış
- Aristokratların asil ruh taşıma iddiaları azalmış,
- Fransız devrimiyle hakların eşitliği ilkesi gelmiştir.
- Öğrenme çeşitli deneyimlerle derece derece gelişen bir süreç olarak kabul edilmiştir.

Bilimsel Çağ

- Bilim adamları görgül yöntemleri kullanarak gelişimsel değişmeye bir farkındalık getirdi.
- Tıbbi gelişmeler çocuk ve yaşlı ölümlerini azalttı. Böylece ölüm yerine yaşam önem kazandı.
- Eğitim alanında gelişme ve okuma-yazma oranındaki eğitilmiş insan sayısındaki artma teknolojik devrimi getirdi.
- Çocukluk hakkındaki görüşler değişti. Yeni seyahat ve kariyer fırsatları ortaya çıktı, tüm bunlar aile yapısını ve kadının rolünü etkiledi.

Modern Gelişim Kuramının Oluşması

- 1880 ve 1920'li yıllar arası
- Bebek biyografileri
- Gelişim Psikolojisi'nin babası G.Stanley Hall (1844-1924).
 - Yansız gözlemin değerini vurgulamış, uygulamalı araştırmaya ve gelişimin (davranışın) biyolojik temellerine önem vermiştir.
 - Gelişimin şekillenmesinde çevrenin rolünü en aza indirmiştir. Hall'ın olgunlaşmacı yaklaşımında insan gelişiminin kalıtımsal temellerine odaklaşılmaktadır.

Gelişimi Açıklayan Kuramlar

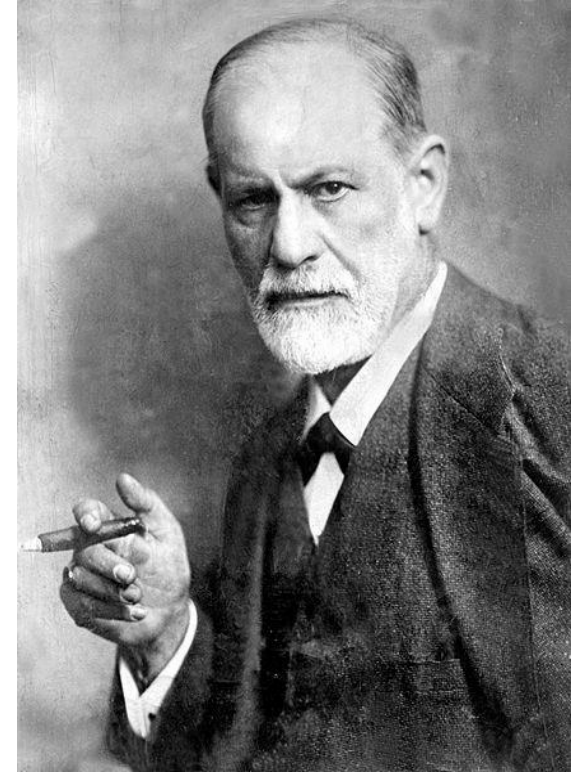
- Psikoanalitik Kuram
- Bilişsel Gelişim Kuramı
- Davranışçı Kuramlar
- Etolojik Kuramlar
- Ekolojik Kuramlar

Psikoanalitik Kuram

- Gelişimi bilinçdışı ve büyük ölçüde duygu ağırlıklı olarak tanımlar.
- Davranışın sembolik anlamlarını ve zihnin derinliklerindeki işleyişini analiz etmek
- Ebeveynlerle erken dönemdeki etkileşimin önemi
- Duygusal sağlık
 - Aşırı haz
 - Aşırı memnuniyetsizlik

Sigmund Freud (1856-1939)

- İnsan cinsellik ve saldırganlık dürtüleri ile dünyaya gelen bir varlıktır.
- Kişilik gelişiminde cinsellik önemlidir.
- Davranışın nedeni bilinçaltı motifler, çatışmalar, savunmalar, erken çocukluk dönemi deneyimleri

Yapısal Kişilik Kuramı

- **İd**

Kişiliğin ilkel yönüdür. Haz ilkesine göre çalışır.

- **Süperego**

Kişiliğin ahlaki yönüdür. Vicdan ilkesine göre çalışır.

- **Ego**

Kişiliğin dengeleyici yönüdür. Gerçeklik ilkesine göre çalışır.

zeynebim

ağlama lan
sana kız mı yok

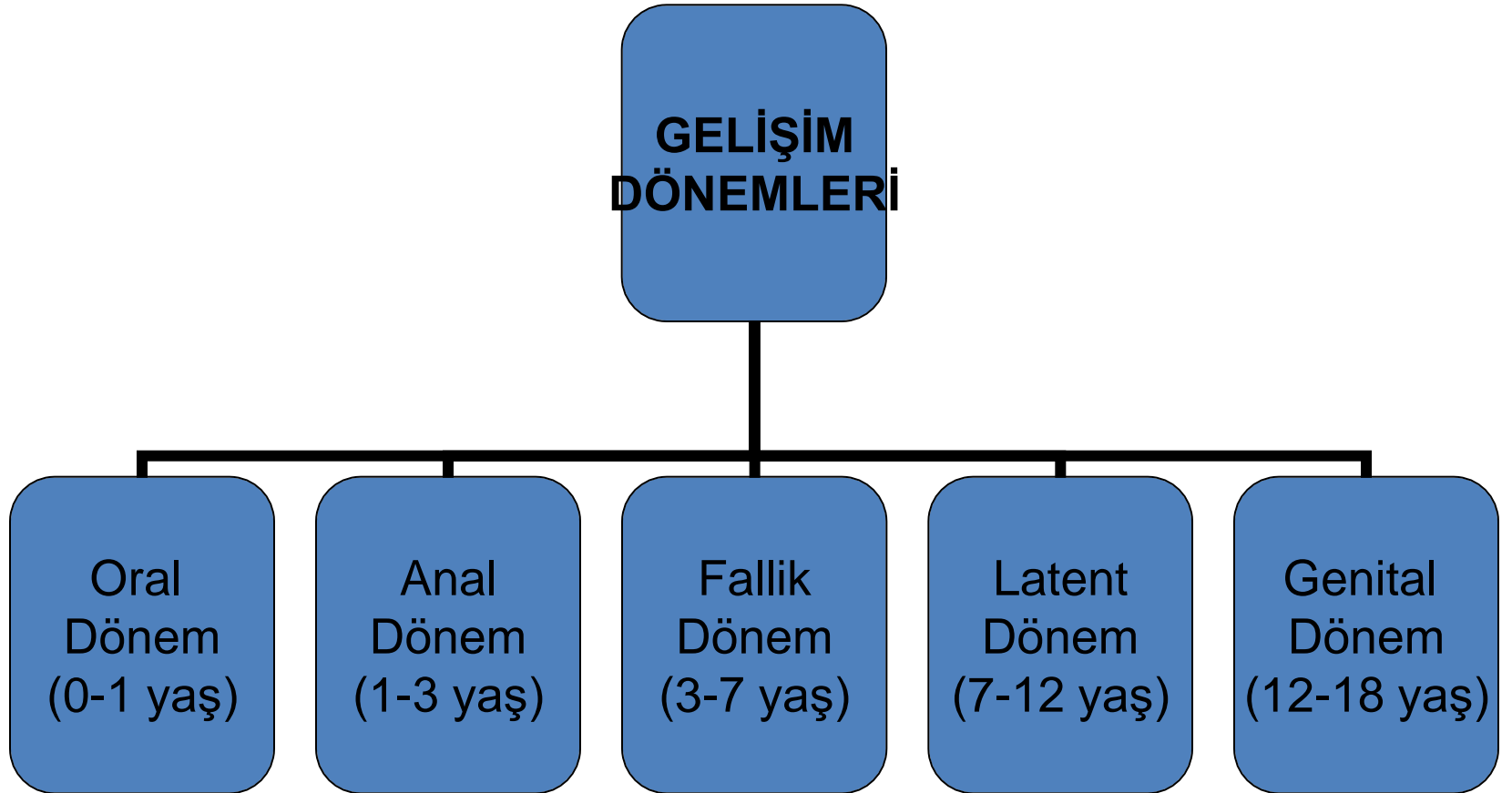
ortalıkta
ağlama
millet ne der ?

ID

EGO

SUPER
EGO

Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Oral Dönem (0-1 yaş)

- İlk haz merkezi ağız bölgesidir. Emme, çiğneme, ısırma vb. onun için başlıca zevk kaynaklarıdır.
- İhtiyaçları dengeli karşılandığında güven, tersinde güvensizlik

Anal Dönem (1-3 yaş)

- Anüs ve anüsle ilişkili olan eylemlerden doyum sağlamaktadır.
- Tuvaletini denetim altına almak, bağımsızlık için ilk adımlardır.

Fallik Dönem (3-7 yaş)

- Kızlarda elekra kompleksi, erkeklerde oedipus kompleksi yaşanır.
- Cinsel kimlik kazanılır.
- Cinsellik içerikli sorular sorulur.

Latent Dönem (12-18 yaş)

- Cinsel enerji bastırılmıştır.
- Çocuk bütün enerjisini oyuna yöneltir.

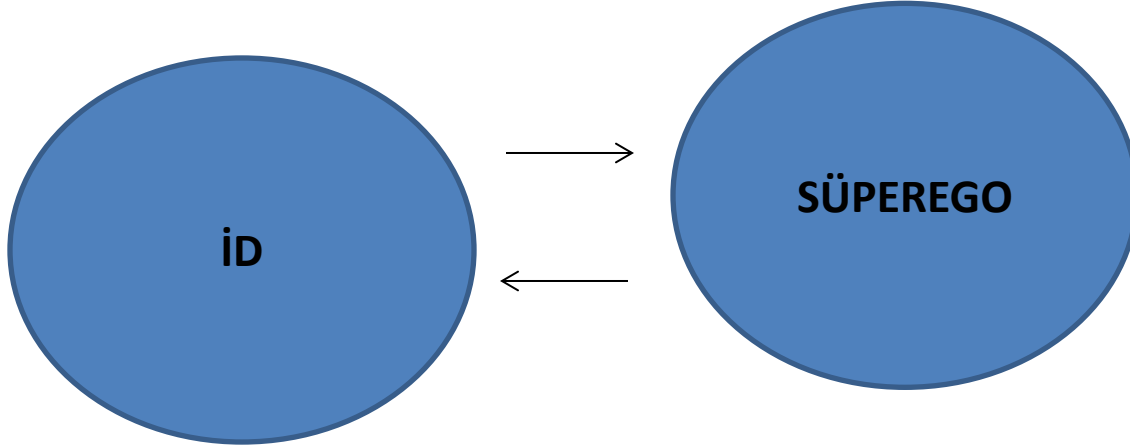

Genital Dönem (12-18 yaş)

- İlgi odağı, kendisi ve ailesi değil, diğer bir kişidir.
- Yetişkin düzeyde cinsel davranışlar sergilemeyi öğrenir.

Savunma Mekanizması: Egonun kendini id'in ifade edilmeyi bekleyen dürtüleri ve süperegounun bu dürtüleri kabul etmemesini öngören emirleri arasındaki günlük çatışmalara karşı korumak için kullandığı bilinçli ya da bilinçdışı ruhsal taktik.

TABLO 13.3 En Önemli Ego Savunma Mekanizmaları

Gerçekliğin inkârı	Özü nahoş gerçeklikten korumak için bu gerçekliği reddetmek
Yer değiştirme	Bastırılmış duyguları, özellikle düşmanlığı, bu duyguları açığa çıkaran nesnelere daha az tehlikeli olanlara yönlendirmek
Fantezi	Gerçekleşmemiş arzuları hayali başarılarla gidermek (Hayal kurma sıklıkla karşılığın bir türüdür).
Özdeşim	Özü tanınmış birey ya da kurumlarla özdeşleştirilerek kendine verdiği değeri artırma
Tecrit	Duygusal yüklenmeyi acı veren durumlardan ayırmak ya da birbirine uyumsuz tutumları mantık çerçevesindeki alanlara ayırmak (aynı anda ya da birbirleriyle ilintili olarak düşünülmemiş, birbiriyle çelişen tutumlar barındırmak); aynı zamanda bölmelere ayırma da denir.
Yansıtma	Yaşanılan zorlukların suçunu başkalarına atmak ya da "yasak" arzuları diğer bireylere atfetmek
Akla uygunlaştırma	Sergilenen davranışın "mantıklı" ve meşru olduğunu ve bu sayede de özün ve bireyin onayını hak ettiğini kanıtlamaya çalışmak
Tepki oluşumu	Tehlikeli arzuların ifade edilmesinin zıt kutupları ve davranış türlerini kabul ederek ve onları "bariyer" olarak kullanarak engellenmesi
Gerileme	Daha çocukça tepkileri ve genellikle düşük seviyeli hedefleri içeren gelişimin erken safhalarına geri dönmek
Bastırma	Acı veren ve tehlikeli düşünceleri bilinç dışına itip bu düşünceleri orada tutmak; bastırma, savunma mekanizmalarının en temeli kabul edilir.
İyiye yönlendirme (bilinçaltındaki güdüler)	Bastırılmış cinsel arzuları, bu arzuların yerini alabilecek, cinsel olmayan ve toplum tarafından kabul gören yollarla gidermek ya da ortadan kaldırmak

- Çocukluğunda ebeveynleri ile olan ilişkilerini hatırlamaktan acı duyan birinin ne zaman aklına ebeveynleri gelse onları düşünmemeye çalışması
- Bastırma

- İnsanlara güvenmeyen birinin başkalarını güvensiz bulması
- Yansıtma

- Eşine kızan bir adamın elindeki telefonu duvara fırlatması
- yer/yön değiştirme

- Çok beğendiği kıza çıkma teklif edip reddedilen Tahsin'in: "Aslında iyi arkadaş olacağımızı düşünüyordum ama kendisini pek güzel bulmuyorum" demesi
- Bahane bulma/ mantığa bürünme

Erikson'un Psikososyal Kuramı (1902-1984)

- Freud'dan farklılıklar
 - Psikoseksüel yerine psikososyal dönemler içinde geliştiğimizi kabul eder
 - İnsan davranışının asıl güdüsü cinsel doğada değil sosyal doğadadır ve diğer insanlarla birlikte olma isteğini yansıtır.
 - Bizim temel kişiliğimiz yaşamın ilk beş yılında değil gelişimsel değişim yaşam boyu devam eder.
 - Freud erken deneyimleri savunurken, Erikson hem erken hem de geç deneyimlerin önemini vurgular.

Erikson'nun Psikososyal Dönemleri

- Güvene Karşı-Güvensizlik (bebeklik-ilk yıl)
- Özerkliğe karşı Utanç ve Kuşku (1-3 yaş)
- Girişimciliğe karşı Suçluluk (ilk çocukluk ve okul öncesi yıllar, 3-5 yaş)
- Çalışkanlığa karşı Aşağılık Duygusu (orta ve ileri çocukluk, okul yılları, 6 yaş-erinlik)
- Kimlik Kazanmaya karşı Rol Karmaşası (10-20 yaş)
- Yakınlığa karşı Yalıtılmışlık (ilk yetişkinlik 20ler ve 30lar)
- Üreticiliğe karşı Verimsizlik (Orta Yetişkinlik 40lar 50ler)
- Benlik Bütünlüğüne karşı Umutsuzluk (ileri yetişkinlik 60 ve sonrası)

Bilişsel Gelişim Kuramı

- Bilinçdışı yerine bilinçli düşünceyi vurgular.
- Zihinsel büyüme çocukların gelişiminde en önemli unsurdur.
 - Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı
 - Vygotsky'nin Sosyokültürel Bilişsel Kuramı
 - Bilgi İşleme Kuramı

Piaget (1896-1980)

- Çocuklar aktif bir şekilde dünyayı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışırlar.
 - Bir bebek çingırağı sallarken çıkarttığı sesiyle öğrenir.
 - Bilgiyi öğrenmek için zihninde işlemesi gerekir.
- Dünyanın bilişsel olarak yapılandırılmasında iki önemli süreç yer alır: özümleme ve uyum sağlama.

- **İdeal Öğrenme:** çocuğun ihtilafa düştüğü veya bir ikilem ile karşı karşıya bırakıldığı, kendisi için anlamlı fakat çözmekte zorlandığı ve var olan bilgilerini değiştirmek zorunda kalacağı durumlar yaratmaktır.
- Hem aşinalık hem de orjinallik öğrenme sürecinde önemlidir.

Piaget'in Bilişsel Gelişim Evreleri

- Duyu Motor Dönemi (ilk 2 yıl)
- İşlem Öncesi Dönem (2-7 yaş)
- Somut işlem dönemi (7-11 yaş)
- Soyut işlem Dönemi (11-15 yaş)

DAVRANIŐCI VE SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

- DavranıŐcılık esas olarak doğrudan gözleyebildiğimizi ve ölçebildiğimizi bilimsel olarak araŐtırabileceđimizi savunur.
- Süreklilik ve kesiklilik bağlamında davranıŐcı ve sosyal öğrenmekuramcıları sürekliliği ve gelişimin dönemler halinde olmadığını savunurlar.

- Kuzey Amerikada davranışçılık psikolojii nesnel bir bilim yapmak isteyen Watson'un çalışmalarıyla başladı.
- Pavlovun hayvanların öğrenmesiyle ilgili çalışmalarından etkilendi.
- Klasik Koşullanma

- Skinner'in Edimsel Koşullanması
 - bir davranışın sonuçları o davranışın yeniden ortaya çıkma olasılığındaki değişimi yaratır.
 - Bir davranışın arkasından ödüllendirici bir uyarın gelirse o davranışın tekrarlanma olasılığı artar oysa cezalandırıcı bir uyarıcının izlediği davranış daha zayıf olasılıkla tekrarlanır.
 - Ödüller ve cezalar gelişimi şekillendirir ve gelişimin ana kavramı düşünceler ve duygular değil davranıştır.
 - Gelişim ödül ve cezaların ortaya çıkardığı davranışsal değişim örüntülerinden ibarettir.

- Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı
 - Gözlem yoluyla öğrenme (taklit ederek)
 - Başkasının ne yaptığını gözleyerek öğrenme
 - Babasının bağırdığını gören bir çocuk benzer davranışı arkadaşına gösterebilir.
 - Sosyal öğrenmeyi savunan kuramcılar insanların başkalarını gözlemleyerek oldukça geniş bir yelpazede davranışlar, düşünceler ve duygular kazandıklarını ve bu gözlemlerin yaşam boyu gelişimin önemli bir kısmını oluşturduğunu vurgulamaktadırlar.

ETOLOJİK KURAM

- Davranışın biyolojiden kuvvetli bir şekilde etkilendiğini ve evrimle ilişkili olduğunu vurgular.
- Kritik ve hassas dönemleri öne çıkarır.
- Bu dönemler belli zaman aralıklarıdır ve belirli deneyimlerin olmasının veya olmamasının bireyler üzerinde uzun süreli etkileri vardır.

Konrad Lorenz

- Etolojinin önem kazanmasında katkısı olan zoolog.
- **basımlama** (imprinting): görülen ilk hareketli nesneye bağlanmayı içeren hızlı ve doğuştan öğrenilmiş bir davranıştır.

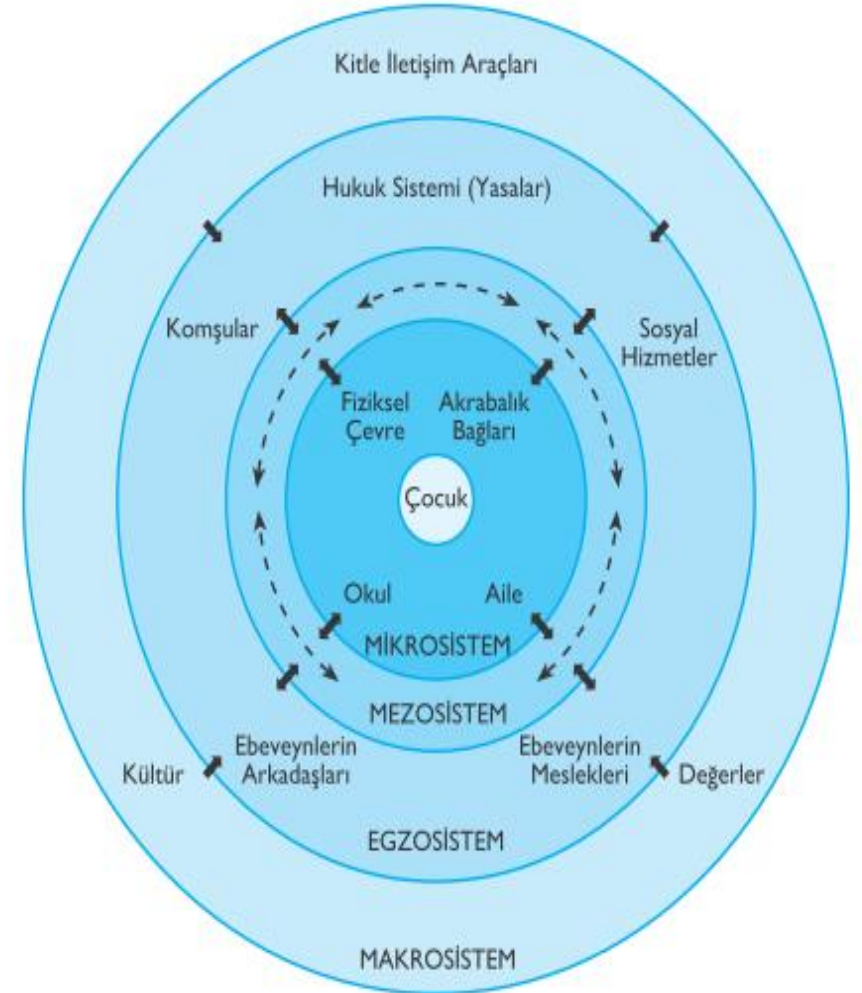

John Bowlby

- Etolojik kuramı insan davranışına uygulamıştır.
 - Yaşamın ilk yılında bir bakıcıya bağlanmanın tüm yaşam boyunca önemli sonuçları olacağını öne sürmüştür. Eğer bağlanma olumlu ve güvenli ise kişi muhtemelen çocukluk ve erişkinlikte olumlu bir gelişim gösterecektir. Eğer bağlanma olumsuz ve güvensiz ise yaşam boyu gelişim muhtemelen ideal olmayacaktır.
 - Lorenz'e göre basımlama hayvanın yaşamının belirli ve çok erken döneminde gerçekleşmesi gerekir ve eğer böyle olmazsa basımlama hiç oluşmayacaktır. Bu önemli zaman dilimi kritik dönem olarak adlandırılır.
 - Hassas dönem kavramı bireyin çevresel etkilere duyarlı olarak biyolojik özelliklerin ortaya çıktığı zaman dilimidir.
 - sosyal ilişkilerin ideal olarak gelişimi için bağlanmanın oluşması gereken bebeklikteki zaman dilimi hassas döneme bir örnek olabilir.

Ekolojik Kuram

- Uri Bronfenbrenner (1917-2005)
 - Çevresel faktörlerin etkisini vurgular
 - Gelişimin bir kaç çevresel sistemin etkisini yansıttığını iddia eder

- Mikrosistem:
 - bireyin içinde yaşadığı ortamdır.
 - Bu ortam kişinin ailesi, okulu ve mahallesi gibi bağlamları içerir.
 - Sosyal aktörlerle örneğin ebeveynlerle, akranlarla ve öğretmenlerle doğrudan etkileşimler bu mikrosistem içinde gerçekleşir.
 - Birey bu ortamdaki deneyimlerin pasif bir alıcısı değil aynı zamanda ortamların yapılandırılmasına yardım eden kişidir.

- Mezosistem:

- mikrosistemler arasındaki ilişkileri veya bağlamlar arasındaki bağlantıları içerir.
- Ailedeki deneyimlerle okuldaki deneyimleri arasındaki ilişki ve ailedeki deneyimlerle akranlarla deneyimler arasındaki ilişki verilebilir.
- Ebeveynleri tarafından reddedilen bir çocuk öğretmenleriyle olumlu ilişkiler geliştirmede güçlük çekebilir.

- Eksosistem:

- Kişinin aktif bir rolünün olmadığı bir sosyal ortamla kişinin yakın bağlamı arasındaki bağlantıdan oluşur.
- Evde kocanın veya çocuğun annenin iş yerinde yaşadığı durumdan etkilenmesi: anne seyahat etmesi gerektiğinde baba ile çatışma yaşaması.

- Makrosistem:

- Kişilerin içinde yaşadıkları kültürdür.

Kültür: bir grup insanın davranış örüntülerine, inançlarına, ve nesilden nesile geçen diğer tüm ürünlerine karşılık gelir.

- Kronosistem

- Sosyotarihsel koşulların yaşam boyu geçişlerin ve çevresel olayların nasıl bir örüntü içinde olduğudur.
- Boşanma bir geçiştir. Boşanma sonrası ilk yıl çocuklar üzerinde olumsuz etkilerinin zirve yaptığı bilinir.